

УДК 738.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.12>**Руденченко Алла Андріївна,**

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри декоративного мистецтва
і реставрації
Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-9354-8216
a.rudnchenko@kubg.edu.ua

Липовецька Євгенія Юріївна,

старший викладач
кафедри образотворчого мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0009-0005-2532-5420
y.lypovetska@kubg.edu.ua

Попінова Оксана Миколаївна,

викладач кафедри образотворчого мистецтва
Київський університет імені Бориса Грінченка
o.popinova@kubg.edu.ua
ORCID ID: 0009-0001-6439-6134

ВИВЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ РОЗПИСІВ У ТОНКІЙ КЕРАМІЦІ В ПРОГРАМАХ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядається питання вивчення традиційних українських розписів у кераміці в програмах образотворчого мистецтва у школі, фахових та вищих навчальних закладах. Визначено, що більшість програм сфокусовано на особному висвітленні історії і художніх характеристик різноманітних художніх розписів. Виявлено, що серед останніх домінують петриківський та опішнянський. З'ясовано, що після загального ознайомлення з темами означених мотивів, їх огляд продовжується у контексті вивчення кераміки, у тому числі і фарфору–фаянсу. При цьому визначено, що останнім присвячено не достатньо годин з теоретичного опанування, відсутня практична складова.

Розглянуто специфіку вивчення теми розписів в основній школі на уроках образотворчого мистецтва. Встановлено, що у художніх фахових та вищих навчальних закладах означеним видам мистецтва присвячено більше інформації, глибше і ґрунтовніше досліджують особливості побудови композицій, техніки накладання мазків і колористики у розписах.

Натомість на прикладі програм з декоративно-прикладного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка виявлено, вивченні кераміки полягає в теоретичному опануванні різновидів матеріалів, основних варіацій формотворення і декорування, розглядаються провідні майстри-керамісти та художники з розписів. Відрізняються децю за обсягом годин і відмінністю розділів програми кафедри образотворчого мистецтва і кафедри декоративного мистецтва.

Методологія дослідження базується на загальнонаукових принципах, підходах та методах, які дозволили у повній мірі дослідити тему. Так, застосовано принципи всебічності та достовірності для виявлення і розкриття усіх аспектів, які дотичні вивченому питанню. Враховуючи, наявність інформації щодо традиційних розписів, різновидів тонкої кераміки, їх формотворення та декорування було використано й мистецтвознавчий аналіз та крос-культурний метод.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, кераміка, тонка кераміка, фарфор, фаянс, декорування, розписи, Україна.

Rudnchenko Alla, Lypovetska Yevheniia, Popinova Oksana. STUDY OF TRADITIONAL PAINTINGS IN FINE CERAMICS IN DECORATIVE AND APPLIED ARTS PROGRAM

The article examines the issue of studying traditional Ukrainian paintings in ceramics in fine arts programs at school, professional and higher educational institutions. It was determined that most of the programs are focused on

personal coverage of the history and artistic characteristics of various paintings. It was found that Petrykivskyi and Opishnyanskyi dominate among the latter. It has been found that after a general introduction to the topics of these motifs, their consideration continues in the context of the study of ceramics, including porcelain-faience. At the same time, it was determined that not enough hours are devoted to the latter for theoretical and practical mastery.

The specifics of studying the subjects of paintings and ceramics in primary school in fine arts lessons are considered. It has been established that more information is devoted to these types of art in professional art and higher educational institutions, and the peculiarities of building compositions, brushstroke techniques and coloristics in paintings are studied more deeply and thoroughly.

On the other hand, using the example of decorative and applied art programs of Kyiv University named after Boris Grinchenko, it was found that the study of ceramics consists in the theoretical mastery of various types of materials, the main variations of shaping and decoration, and the leading ceramists and painting artists are considered.

They differ somewhat in terms of the number of hours and the difference between the sections of the program of the Department of Fine Arts and the Department of Decorative Arts.

The research methodology is based on general scientific principles, methods and approaches that allowed to fully explore the topic. Thus, the principles of comprehensiveness and reliability were applied to identify and disclose all aspects related to the studied issue. Taking into account the availability of information on traditional paintings, types of fine ceramics, their shaping and decoration, an art analysis and a cross-cultural method were used.

Key words: decorative and applied art, ceramics, fine ceramics, porcelain, faience, decoration, paintings, Ukraine.

Вступ. Окреме вивчення декоративних українських розписів розпочинається ще у програмах з образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» в основній школі. Учнів опановують основи побудови композиції, головні мотиви, ознайомлюють з художньою спадщиною знаних майстрів. Якщо розглядати окремі розписи, то у більшості програм для теоретичного і загально-практичного вивчення репрезентовано опішнянський та петриківський розписи. Зокрема, огляд характерних мазків, колористики і техніки виконання, здебільшого спрощеної й адаптованої згідно вікових особливостей учнів. Натомість тема кераміки частіше переплітається з освоєнням розписів, як поширеного способи оздоблення.

Безумовно, у програмах з декоративно-прикладного мистецтва у художніх фахових та вищих навчальних закладах дослідження означених різновидів ДПМ значно розширене. При цьому, окремо представлено й розділи присвячені кераміці, у тому числі фарфору та фаянсу. Проте, враховуючи великий обсяг царини мистецтва тонкої кераміки та її значення у контексті декоративно-прикладного мистецтва України, вона може бути поглиблена й отримати для опанування більше годин.

Матеріали та методи. Панорамно розглянуто сучасні програми «Мистецтво»

(інтегрований курс, 5–6 кл., 7–9), таких авторів, як Комаровська О. А., Лемешева Н. А. (2021) [4], Масол Л. М., Просіна О. В. (2021) [5]. Зокрема, розділи присвячені декоративно-прикладному мистецтву. Дослідження програми з означеної дисципліни Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка, кафедри образотворчого мистецтва і кафедри декоративного мистецтва Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського університету імені Бориса Грінченка.

Зокрема розглянуто програми «Історія декоративного-прикладного мистецтва» Шкільної О. В. (2023) [8] та «Декоративно-прикладне мистецтво» Барбалат О. Д. (2023) [1] для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»; «Історія образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва» кафедри декоративного мистецтва і реставрації; «Декоративно-прикладне мистецтво» (2021) для здобувачів фахової передвищої освіти Деточка О.М., Овчаренко О. М. [2].

Враховуючи мистецтвознавчу специфіку теми були дослідження публікації, які висвітлюють вагомні аспекти традиційних розписів та тонкої кераміки. Так, в освоєнні означених галузей мистецтва варто виділити праці з традиційного українського розпису, у тому числі

по фарфору-фаянсу Кари-Васильєвої Т. В. (2005) [3], Школьної О. В. (2008) [9] і Чуднівська (2019) [7].

Мета – розглянути місце традиційних розписів у тонкій кераміці у контексті програм образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у школі, фахових передвищих та вищих навчальних закладах.

Результати. На уроках образотворчого мистецтва учнів основної школи опановують види та особливості декоративно-прикладного мистецтва здебільшого у контексті вивчення видів мистецтва. Зокрема, зосереджений такий матеріал на ознайомленні з історією певного різновиду чи техніки, основними мотивами та обов'язково з провідними майстрами України.

Так, серед таких розписів, як петриківський, васильківський, опішнянський, косівський, самчиківський та полтавський, вивчаються тільки перші два з означених. Учні засвоюють загальні відомості, розвитку і трансформації цих технік. Відомо, що петриківські мотиви поступово перейшли з мальовок на панно (хатнє малювання), дерев'яний посуд, у підглазурний та надглазурний розпис фарфору, оформлення меблі та тканин «батик». У зв'язку з цим, простежується частотою звернення й до теми тонкої кераміки. Проте окремих уроків її вивченню у сучасних програмах не передбачено [3, 6, 7].

Натомість у вже осібних програмах з декоративно-прикладного фахових передвищих навчальних закладів окремо репрезентоване вивчення традиційних художніх розписів та мистецтва кераміки. Слід зазначити, що перших присвячено більше годин, теоретичного матеріалу та практичних завдань. Крім опанування петриківського, розглядаються у контексті теми яворівський, самчиківський та косівський розписи.

Окремою темою досліджується й мистецтво кераміки, зокрема форми Трипільської культури, різновиди посуду Стародавньої Греції, основні штиби українського традиційного глиняного посуду. При цьому стисло розглянуто варіації керамічних матеріалів, зокрема майоліка, фаянс, opak, фарфор. Осягнення цього виду мистецтва передбачене здебільшо

теоретичним ознайомленням, проте означена програма поєднує і формування практичних умінь [2].

Зокрема, завдання з декоративного розпису побудовані з урахуванням послідовного розвитку і вдосконалення навичок складати ескізи декорування предметів. Основою для цього є вивчення рослинні та зооморфні мотиви, стилізовані зображення природних форм [2, 6]. Передбачається й формування вміння виконання розпису на поверхнях таких матеріалів, як скло, тканини та дерево. Натомість звернення до простої чи тонкої кераміки відсутнє.

Безумовно, розширюють межі вивчення тем традиційних розписів і тонкої кераміки програми вищих навчальних закладів, зокрема Київського університету імені Бориса Грінченка. Так, на дисципліні «Історія декоративно-прикладного мистецтва» здобувачі ґрунтовно опановують розділи присвячені художнім декоративним розписам світу та України. Так, приділяється увага підлаковому розпису по дереву та прийомам декорування керамічного посуду, у тому числі фарфору та фаянсу [1, 8].

Змістовно вивчається історія походження розписів, стилістичні характеристики, особливості композицій і значення мотивів. Досліджується й мистецька спадщина провідних майстрів, яка розширює вже наявні знання студентів з цього питання.

Осібню репрезентовано тему мистецтва кераміки від античних форм до сучасного посуду. Виявлено, що крім основної походження та розвитку означеної галузі, розглядаються й особливості матеріалів. У зв'язку з цим, передається більш розгорнуте ознайомлення з такими видами тонкої кераміки, як фарфор, фаянс, кам'яні маси, opak, майоліка, проста кераміка. Загальний нарис стосується й типології форм та основних технік оздоблення виробів [8, 9].

При цьому для більшої обізнаності з галузі тонкої кераміки в таких питаннях, як формотворення європейської і українських продукції, специфіки та мотивів декорування, варто було б збільшити кількість годин для вивчення теми фарфору-фаянсу.

Висновки. Вивчення розписів на тонкій кераміці у системі передвищої і вищої освіти України досі не стало предметом окремого дослідження. Так, згідно сучасних програм образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу основної школи, здобувачі опановують вивчають тему традиційних розписів і їх провідних майстрів України.

На базі програм з декоративно-прикладного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка виявлено, що вони розширюють і відповідно до художнього фаху поглиблюють знання здобувачів. Так, освоєння знань і умінь молодшого бакалавра передбачає вивчення дисципліни, яка поєднує теоретичну і практичну складові декоративно-прикладного мистецтва, при цьому акцент ставиться на останньому. Тому більше уваги приділено саме загальному засвоєнню теми розписів, їх видів і практичному виконанню на різних поверхнях, до яких не належить кераміка. Ця галузь розгля-

дається стисло і ледь торкається художнього оздоблення.

Натомість здобувачі на кафедрі образотворчого та декоративного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка мають окремі програми з теорії і практики опанування означеного виду художньої творчості. Так, у програмі О. В. Школьної з «Історії декоративно-прикладного мистецтва», яка читається здобувачам на другому курсі бакалаврату, осіб репрезентовано теми традиційних українських розписів з усіма їх художніми тонкощами. Вони значно розширюють і поглиблюють знання з історії розвитку тонкої кераміки, її штибів матеріалів і особливостей оформлення. задля кращого опанування студентами різних видів розпису існуючих годин, відведених на нього бракує. Тому постає потреба у збільшенні годин з вивчення означеного виду мистецтва, аби здобувачі могли краще засвоїти для специфіку мистецтва фарфору–фаянсу Європи та, зокрема, України.

Література:

1. Барбалат О. В. Декоративно-прикладне мистецтво для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» освітнього рівня першого (бакалаврського). 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47669/1/O_Barbalat_Dekorativno_prikladne_mistetstvo_3k_5s_KDMR.pdf (дата звернення: 12.12.2023)
2. Деточка О. М., Овчаренко О. М. Декоративно-прикладне мистецтво. 2021. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38849/1/O_Dietochka_O_Ovcharenko_DPM_FC_OMiD.pdf (дата звернення: 08.12.2023)
3. Кара-Васильєва Т. В., Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України ХХ століття: у пошуках «великого» стилю. Київ: Либідь, 2005. 280 с.
4. Комаровська О. А., Лемешева Н. А. Мистецтво. 5–6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/11rDG0XrahXJjmh2TFVu1agv6Ko0Wex17/view> (дата звернення: 10.12.2023)
5. Масол Л. М., Просіна О. В. Мистецтво. 5–6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MuHajU0pMiPnv7INWRvu8rrXoMYz6D7H/view> (дата звернення: 10.12.2023)
6. Руденченко А. А. Методика навчання декоративного розпису на заняттях з художньої праці і образотворчого мистецтва в основній школі. дис. канд. пед. наук... 13.00.02. Київ. 2005. 209 с.
7. Чуднівєць А. С. Петриківський розпис, як феномен української художньої культури. дис. канд. мист-ва... 26.00.01. Київ. 2019. 280 с.
8. Школьна О. В. «Історія декоративного мистецтва» для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», освітнього рівня першого (бакалаврського). 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37483/1/O_Shkolna_IDM.pdf (дата звернення: 12.12.2023)
9. Школьна О. В. Фарфор–фаянс України ХХ століття: інфраструктура галузі, пром. та економ. політика, організаційно–творчі процеси: у 2 кн. Київ: Видавництво «День Печати», 2013. Кн. 2: Історія виробництв (сер. XVII – поч. XXI ст.): табл., реєстр імен провідних майстрів галузі. 400 с.

References:

1. Barbalat O. V. Dekoratyvno-prykladne mystetstvo dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity zi spetsialnosti 023 «Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia» osvitnoho rivnia pershoho (bakalavrskoho). [Decorative and applied art for students of higher education in specialty 023 «Fine art, decorative art, restoration» of the first (bachelor's) educational level]. 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47669/1/O_Barbalat_Dekorativno_prikladne_mistetstvo_3k_5s_KDMR.pdf (data zvernennia: 12.12.2023) [in Ukrainian].
2. Dietochka O. M., Ovcharenko O. M. Dekoratyvno-prykladne mystetstvo. [Decorative and applied art]. 2021. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38849/1/O_Dietochka_O_Ovcharenko_DPM_FC_OMiD.pdf (data zvernennia: 08.12.2023) [in Ukrainian].
3. Kara-Vasyliieva T. V., Chehusova Z. A. Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy KhKh stolittia: u poshukakh «velykoho» styliu. [Decorative art of Ukraine of the 20th century: in search of a «great» style]. Kyiv: Lybid, 2005. 280 s. [in Ukrainian].
4. Komarovska O. A., Liemiesheva N. A. Mystetstvo. 5–6 klasy (intehrovanyi kurs) dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. [Art. 5–6 classes (integrated course) for institutions of general secondary education]. 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/11rDG0XrahXJmh2TFVu1agv6Ko0Wex17/view> (data zvernennia: 10.12.2023) [in Ukrainian].
5. Masol L. M., Prosina O. V. Mystetstvo. 5-6 klasy» (intehrovanyi kurs) dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. [Art. 5–6 classes» (integrated course) for institutions of general secondary education]. 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MuHajU0pMiPnv7INWRvu8rrXoMYz6D7H/view> (data zvernennia: 10.12.2023) [in Ukrainian].
6. Rudenchenko A. A. Metodyka navchannia dekoratyvnoho rozplysu na zaniattiakh z khudozhnoi pratsi i obrazotvorchoho mystetstva v osnovnii shkoli. [Methods of teaching decorative painting in classes on artistic work and visual arts in primary school]. dys. kand. ped. nauk... 13.00.02. Kyiv. 2005. 209 s. [in Ukrainian].
7. Chudnivets A. S. Petrykivskyi rozplys, yak fenomen ukraïnskoi khudozhnoi kultury. [Petrykiv painting as a phenomenon of Ukrainian artistic culture]. dys. kand. myst-va...26.00.01. Kyiv. 2019. 280 s. [in Ukrainian].
8. Shkolna O.V. Istoriia dekoratyvnoho mystetstva» dlia studentiv spetsialnosti 023 «Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia», osvitnoho rivnia pershoho (bakalavrskoho). [History of decorative art for students of specialty 023 «Fine art, decorative art, restoration», first (bachelor's) educational level]. 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37483/1/O_Shkolna_IDM.pdf (data zvernennia: 12.12.2023) [in Ukrainian].
9. Shkolna O. V. Pamiati slavetnoho maistra ukraïnskoho farforu, Narodnoho khudozhnyka Ukrainy Ivana Mykhailovycha Vitska. [In memory of the famous master of Ukrainian porcelain, People's Artist of Ukraine Ivan Mykhailovych Vitsk]. Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva. Vyp. 26, Kyiv. 2014. S. 231–246. [in Ukrainian].